

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ประวัติศาสตร์และความสำคัญวัดหนองไค้ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่

เนื่องด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์ทั้งทางสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการเปลี่ยนแปลง ทำให้เรามองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงวิวัฒนาการ วัด และ สิ่งปลูกสร้างภายในวัด ผ่านหลักฐานในรูปแบบต่างๆ เช่น ภาพถ่าย การจดบันทึก เอกสารตีพิมพ์ และจากคำบอกเล่าของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ทั้งนี้ความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ ดังกล่าว จะนำไปสู่การออกแบบสื่อสารผ่านภาพที่อ้างอิงคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมของวัด

2.1.1 ประวัติศาสตร์วัดหนองไค้

วัดหนองไค้ บ้านหนองไค้ หมู่ที่ 4 ตำบลขี้เหล็ก อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นก่อนปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีพระครูสุตาลงกตเจ้าอาวาสในปัจจุบัน เป็นผู้มาบูรณะปฏิสังขรณ์ เณริณพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นวัดที่มีตำนานเชื่อว่าเป็นเส้นทางเสด็จทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก่อนจะออกรบไปเส้นทางพม่าทางอำเภอยะวียงแหง จึงมีการสร้างนำรูปปั้นสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและ พระนางสุพรรณกัลยา ในศาลที่ประทับ โดยมีศิษยานุศิษย์ที่เคารพสักการะบูชา สร้างเสนาสนะที่สวยงามทั้งวิหาร ชาว อุโบสถขาว ตลอดจนศาลาการเปรียญเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมประกอบกิจกรรมทางศาสนา เพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นวัดเณริณพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครบ 60 พรรษา

2.2 อัตลักษณ์พื้นถิ่น

อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546) ได้ให้ความหมายอัตลักษณ์ว่า หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศ อาจรวมถึง เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไป ไม่สากลกับสังคมอื่น หรือเป็นลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ทั้งนี้ อัตลักษณ์สามารถเลื่อนไหลไปตามบริบทและเวลาที่เปลี่ยนไป

Oliver (1989) ; Tuan (1989) ; AlSayyad, (1995) อ้างใน ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี (2552) ได้มองคล้ายกันว่าทั้งพื้นถิ่นและประเพณีเป็นสิ่งที่ตกทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการคัดเลือก ชัดเภา แก่ไข จนได้รับการยอมรับแล้วจึงส่งต่ออย่างรุ่นต่อไป ต่างก็เป็นวัฒนธรรมและมรดกตกทอดที่มีมิติของเวลามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ มีอดีต ปัจจุบัน อนาคตไม่หยุดนิ่ง

ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี (2552) ได้รวบรวมและสรุปแนวคิดของผู้ที่ศึกษาอัตลักษณ์พื้นถิ่นคนอื่นๆ ดังนี้

Mercer (1975) (อ้างใน ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี; 2552) กล่าวว่าอัตลักษณ์พื้นถิ่นคือรูปแบบเฉพาะที่เลือกสรรของกลุ่มคน ในบริบท สถานที่ และวันเวลาหนึ่งๆ

Oliver (1977) (อ้างใน ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี; 2552) กล่าวว่าอัตลักษณ์พื้นถิ่นเกิดจากการสร้างตามความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการสภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่มีอยู่ ใช้เทคโนโลยีตามแบบอย่างที่ยืบทอดกันภายใต้ค่านิยม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ของกลุ่มคนผู้สร้างนั้น

Brunskill (1981) (อ้างใน ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี; 2552) กล่าวว่า อัตลักษณ์พื้นถิ่นถูกสร้างขึ้นอย่างจงใจถาวร เพื่อสนองต่อกิจกรรมประจำวันที่เกี่ยวข้องของทุกคนทั่วไป มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งต่อกันที่นั่นๆ และใช้วัสดุก่อสร้างในท้องถิ่น แสดงออกถึงวัฒนธรรมและปรัชญาที่สั่งสมมาในวิถีชีวิตของผู้คน เป็นความสามารถในการออกแบบและก่อสร้างที่ผสมผสานความคิดและอารมณ์มากกว่าประโยชน์ใช้งานเพียงอย่างเดียว

จากข้อมูลแนวคิดอัตลักษณ์พื้นถิ่น สามารถนำไปใช้ในการกำหนดกรอบการหาอัตลักษณ์ของย่านหน้าทอน เกาะสมุย ทั้งในด้านวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม และงานสถาปัตยกรรมในย่าน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการแสดงออกในการดำเนินชีวิตประจำวัน การให้ความสำคัญแต่ละสถานที่ กิจกรรม ประเพณีความเชื่อ ที่แฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชุมชน นอกจากนี้ ทำให้ทราบว่าอัตลักษณ์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่มีความโดดเด่นของแต่ละย่าน มีความแตกต่างกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมอื่น ทั้งนี้ คนที่รู้จักลักษณะเฉพาะถิ่นที่ดีที่สุดคือคนในย่านนั้นๆ การให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบอกเล่าเรื่องราวและแสดงความคิดเห็นจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของแต่ละชุมชน

2.3 แนวคิดมรดกทางวัฒนธรรม

อิโคโมสไทย (2554) ได้ให้นิยามมรดกทางวัฒนธรรม ว่าหมายถึง ผลงานสร้างสรรค์ของชนในชาติเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าที่ตกทอดมาจากรุ่นก่อน เป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ หมายถึงรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น รวมทั้งระบบนิเวศ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ไม่สามารถหาทดแทนได้ เป็นเครื่องหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของผู้คนในอดีต แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่โดดเด่น และเอกลักษณ์ของพื้นที่ มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และควรค่าแก่การสืบสานต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ มรดกทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2.3.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หมายถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องและมองเห็นได้ ได้แก่ โบราณสถาน อนุสาวรีย์ สถาปัตยกรรม อาคาร กลุ่มอาคาร ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม พื้นที่ทางประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุ แหล่งภูมิทัศน์วัฒนธรรม และผลงานทางศิลปะแขนงต่างๆ เป็นต้น

2.3.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องหรือแสดงออกมาทางกายภาพได้ ได้แก่ ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ขนบธรรมเนียม ประเพณีจารีต ที่บุคคลหรือชุมชนได้สร้างสรรค์ขึ้น และได้ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมใดๆก็ตาม ต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพโดยรอบ และภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นส่วนประกอบสำคัญที่มีผลต่อการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงในคุณค่าและลักษณะเฉพาะของมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งยังเป็นสมบัติของประชาชนทุกคนในชาติ การบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจึงต้องได้รับการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีกลไกสำคัญของการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การจัดการองค์ความรู้และการสร้างความเข้าใจ เพื่อสร้างความพร้อมในการมีส่วนร่วม โดยเคารพในภูมิปัญญาและความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านั้น

ยงธินร์ พิมลเสถียร (2554) ได้ให้ข้อพิจารณาการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมสำหรับประเทศไทย จากตัวอย่างในสหรัฐอเมริกา ว่า ประเทศไทยมีรากฐานการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่ยาวนานกว่าสหรัฐอเมริกา แต่ในกรณีของการอนุรักษ์ย่านชุมชนประวัติศาสตร์ในเมืองมีเงื่อนไขของสิทธิในทรัพย์สินและการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยถือว่ามีความประสบความสำเร็จน้อยเพราะรัฐบาลยังคงให้ความสนใจกับโบราณสถานที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ วัด วัง และสถานที่ราชการ ซึ่งไม่ค่อยมีปัญหาด้านกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมากนัก การศึกษาการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ในสหรัฐอเมริกามีข้อพิจารณาสำหรับการขยายขอบเขตการอนุรักษ์ไปยังอาคารและชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นของเอกชน ประกอบด้วย

1. กฎหมายอนุรักษ์กับสิทธิในทรัพย์สิน ใช้แผนการดำเนินการขึ้นทะเบียนโบราณสถานในลักษณะของการใช้อำนาจควบคุม (control) และใช้กลไกในการส่งเสริม (promote) เช่น การให้ประชาชนสามารถส่งแบบฟอร์มเสนอซื้ออาคารเพื่อขึ้นทะเบียนได้พร้อมกับจัดหาแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ด้วย
2. การใช้อำนาจท้องถิ่นในการประกาศย่านอนุรักษ์ ในสหรัฐอเมริการวมทั้งประเทศอื่นๆ เช่น อังกฤษกับญี่ปุ่นได้ให้รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจในการประกาศย่านอนุรักษ์ได้เอง ในขณะที่ประเทศไทยยังไม่สามารถทำได้เพราะการประกาศผังเมืองรวมและข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินยังต้องเป็นกฎกระทรวงและการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โดยใช้กฎหมายโบราณสถานทำได้เฉพาะกรมศิลปากร
3. การจัดหาแรงจูงใจ การลดภาษีเงินได้การลดหรือยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะ หรือ การลด หรือ ยกเว้นภาษีโรงเรือนและที่ดินที่จัดเก็บเมื่อมีการเช่าทรัพย์สิน กรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารอนุรักษ์มีค่าใช้จ่ายในการบูรณะอาคารที่เป็นไปตามหลักวิชาการ
4. การสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรและชุมชน สิ่งที่รัฐบาลสามารถทำได้คือการสนับสนุนทางด้านวิชาการ การสร้างกลไกให้ประชาชนสามารถอนุรักษ์ได้เองซึ่งต้องใช้องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและอาสาสมัคร
5. ยงธินร์ พิมลเสถียร ได้สรุปว่าข้อพิจารณาดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้กำหนดนโยบายและออกกฎหมาย หากไม่มีการดำเนินการใดๆ ประชาชน องค์กร และรัฐบาลท้องถิ่นที่ตั้งใจจะอนุรักษ์อาคารและย่านเก่าแก่ของเมืองอาจทำได้ถึงระดับหนึ่งแต่ไม่ยั่งยืน เพราะขาดกลไกสนับสนุนที่ไม่ใช่งบประมาณจากรัฐบาล และอาจส่งผลให้อาคารและย่านประวัติศาสตร์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากค่อยๆ สูญสลายไปได้

2.4 การนำเสนอผลงานทางสถาปัตยกรรม

การนำเสนอ เป็นศาสตร์ของการสื่อสารซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอด สารจากฝ่ายหนึ่งที่เราเรียกว่าผู้ส่งสารไปสู่อีกฝ่ายหนึ่งที่เราเรียกว่า ผู้รับสารโดยผ่านช่องทางของ สื่อ (นามิเดีย, ออนไลน์)

การนำเสนอข้อมูล หมายถึง การสื่อสารเพื่อเสนอข้อมูล ความรู้ ความคิดเห็น หรือ ความต้องการไปสู่ผู้รับสาร โดยใช้เทคนิคหรือวิธีการต่างๆ อันจะทำให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการนำเสนอ (Tupnoon, ออนไลน์)

2.4.1 ความหมายและความสำคัญของการนำเสนอผลงานทางสถาปัตยกรรม

การนำเสนอผลงานทางสถาปัตยกรรมคือ การสื่อสาร แนวคิด ของผู้ออกแบบงานสถาปัตยกรรมต่อผู้รับสาร โดยผ่านเครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีขั้นตอน ซึ่งกระบวนการในการสื่อความหมายนั้นต้องการการฝึกฝน เหมือนกับการฝึกหัดในการพูดภาษาใดภาษาหนึ่งซึ่งผู้ฝึกภาษานั้นจะต้องเข้าใจความหมายของคำ การเรียบเรียงประโยค เพื่อการสื่อความหมายให้ได้ตรงกับความต้องการที่จะสื่อความหมายออกไป ในงานสถาปัตยกรรมก็เช่นกัน ก่อนที่ผู้นำเสนอจะสามารถนำเสนอผลงานทางสถาปัตยกรรมให้ใครคนหนึ่งเข้าใจใน “ภาษา” ที่จะนำเสนอ ต้องอาศัย สื่อกลางในการช่วยอธิบายให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้รับสาร ดังนั้น กระบวนการนำเสนอผลงานการออกแบบทางสถาปัตยกรรมจึงมีความสำคัญ เปรียบเหมือน “ภาษา” “เครื่องมือ” ในการสื่อสารระหว่างผู้สื่อสารและผู้รับสาร

2.4.2 ลำดับในการนำเสนอผลงานทางสถาปัตยกรรม

ในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมนั้นมีการบวนการและวิธีการที่เป็นขั้นตอนซึ่งเป็นเหตุผลซึ่งกันและกันเกี่ยวเนื่องสืบโยงกัน การนำเสนอผลงานทางสถาปัตยกรรมนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะนำเสนอให้มีขั้นตอนในการนำเสนอและแต่ละขั้นตอนจะต้องเป็นเหตุเป็นผลที่สืบเนื่องกัน กระบวนการการออกแบบงานสถาปัตยกรรม ผู้เขียนเรียงลำดับในการนำเสนอผลงานทางสถาปัตยกรรมเป็น 4 ส่วนดังนี้

1. การนำเสนอโครงการในส่วนของแนวความคิดที่นำมาใช้ในการออกแบบโครงการ

1.1 แนวความคิดในการออกแบบ (Concept Design)

2. การนำเสนอในส่วนของที่ตั้งโครงการ

2.1 การเลือกพื้นที่โครงการ (Site Selection)

2.2 ตำแหน่งที่ตั้งโครงการ (Site Location)

2.3 การสำรวจพื้นที่ที่ตั้งโครงการ (Site Survey)

2.4 ภาพถ่ายของพื้นที่โครงการ (Site Photo)

2.5 การวิเคราะห์ที่ตั้งโครงการ (Site Analysis)

3. การนำเสนอในส่วนของ ผู้ใช้โครงการ

3.1 พฤติกรรมผู้ใช้โครงการ (User behavior)

3.2 องค์ประกอบโครงการ (Element)

3.3 ความต้องการพื้นที่ของโครงการ (Area requirement)

3.4 ตารางแสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่โครงการ (Interaction Chart)

3.5 แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่โครงการ (Function Diagram)

4. การนำเสนอในส่วนของการออกแบบ

- 4.1 การจับกลุ่มของพื้นที่ใช้สอยในพื้นที่โครงการ (Site Grouping Zoning)
- 4.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในพื้นที่โครงการ (Site Structure)
- 4.3 ผังพื้นผังบริเวณ (Layout Plan)
- 4.4 รูปตัด (Section)
- 4.5 รูปด้าน (Elevation)
- 4.6 ส่วนขยาย (Detail)
- 4.7 รูปทัศนียภาพ (Perspective)
- 4.8 หุ่นจำลอง (Mass Model)

ส่วนที่เสนอมานี้ทั้ง 4 ส่วนนี้สัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบและขั้นตอน ยกตัวอย่างเช่น การที่จะทำการวิเคราะห์โครงการด้านพื้นที่ได้จะต้องผ่านกระบวนการการสำรวจพื้นที่ก่อนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์, หากจะเขียนรูปด้านอาคารให้ถูกต้องได้จะต้องผ่านกระบวนการคิดรูปตัดของอาคารเพื่อทราบระดับที่แท้จริงของอาคารก่อนเป็นต้น ซึ่งในส่วนของการรายละเอียดความเกี่ยวข้องและต่อเนื่อง จะได้นำเสนอในส่วนต่อไป